

Toespraak in de Amsterdamse Studentenekklesia op 24 april 2010
door Mirjam Wolthuis

Het lichaam van de messias

Lezing uit de eerste brief van Paulus aan de ekklesia van Korinte
1 Korintiërs 12:12-27

Zoals het lichaam een is en vele ledematen heeft
en alle leden van het lichaam, hoeveel het er ook zijn,
één lichaam vormen,
zo is ook de Messias.

Door één geest zijn wij allen gedoopt om één lichaam te worden,
Joden én Grieken, slaven én vrijen -
wij allen zijn doordrenkt van één geest.

Het lichaam is niet één lichaamsdeel,
Het bestaat uit vele ledematen.

Zegt de voet:

'Ik ben geen hand, dus hoor ik niet bij het lichaam' -
hoort hij daarom niet bij het lichaam?

Zegt het oor:

'Ik ben geen oog, dus hoor ik niet bij het lichaam' -
hoort hij daarom niet bij het lichaam?

Als heel het lichaam oog was,
waar zou dan het gehoor zijn?

Als het helemaal gehoor was,
waar zou de reuk zijn?

Maar God heeft de ledematen stuk voor stuk geplaatst in het lichaam
zoals hij het wilde.

Als zij alle één lichaamsdeel waren,
waar was dan het lichaam?

Maar nu zijn er vele ledematen
en die vormen één lichaam.

Het oog kan niet zeggen tot de hand:

'Ik heb je niet nodig';

het hoofd kan niet zeggen tot de voeten:

'Ik heb je niet nodig'.

Sterker nog: de ogenschijnlijk minste leden van het lichaam zijn onmisbaar
en die ledematen die wij minder eerbaar vinden,
bejegenen wij met groter eer

en onze weinig edele ledematen met nog groter eer -
onze edele ledematen hebben dat niet nodig.

Dus: God heeft het lichaam zo samengesteld

- waarbij hij meer eer gaf aan wat tekort kwam -
dat er geen scheuring is in het lichaam,

maar de ledematen eendrachtig zorg dragen voor elkaar.

En als één lichaamsdeel lijdt,
lijden alle lichaamsdelen mee.

En als één lichaamsdeel wordt geëerd,
delen alle lichaamsdelen in die vreugde.

Dus: jullie zijn lichaam van Messias

en ieder afzonderlijk een lichaamsdeel.

Toespraak

In het oude Rome van rond 500 v.C. woedt sociale onrust door een meningsverschil tussen patriciërs en plebejers. Consul Menenius Agrippa, wordt naar de strijdende partijen gestuurd als mediator. Hij vertelt een verhaal: alle delen van het menselijk lichaam kregen afkeer van de diensten die zij moesten verlenen aan de buik. De voeten en benen moesten

die buik maar ronddragen. De handen hadden voor de buik voedsel te verzamelen. De mond at voor de buik, enzovoorts. De ledematen hadden er genoeg van alleen voor die buik te zwoegen. En gingen in staking. Maar al spoedig voelden ze zichzelf verzwakken, en zelfs afsterven. Toen onderkenden ze hoezeer zij van elkaar afhankelijk waren, dat ze zouden vergaan zonder die ogenschijnlijk nutteloze buik.

Het is een klassieker geworden deze allegorie, want opgenomen in Livius, en wie weet ook bij Paulus bekend. In ieder geval blijkt het lichaam als metafoor voor de onderlinge afhankelijkheid van een sociale gemeenschap overtuigend te werken. De twee partijen in Rome leggen hun meningsverschil bij, en in de kerkgeschiedenis heeft dit beeld van onderlinge verbondenheid (tot op zekere hoogte) voor loyaliteit en eensgezindheid gezorgd. Maar met alle affaires rond het seksueel misbruik in katholieke clericale gelederen is dat lichaam echter danig geschonden geraakt. Je kunt je afvragen of we hier daar nog iets mee moeten. Misschien was u allang geen onderdeel van dat lichaam meer, omdat er eerder genoeg andere redenen waren om een grens te trekken en te stellen 'hier wil en kan ik niet bijhoren'; toch confronteert de actualiteit mij middels deze tekst van Paulus met gedachten over de verhouding van de buitenbeentjes tot het lichaam.

En kennelijk ben ik niet de enige, want ik constateer geschoktheid en impact bij gemeenteleden uit de kerk waar ik aan verbonden ben, met zeer verschillende (katholiek, protestants, niet kerkelijke) achtergronden om het gebeurde en om hoe daar door de hiërarchie nu mee omgegaan wordt, of beter, niet adequaat mee omgegaan wordt. Iemand vertelde: "Ik ben een jaar geleden gedoopt, en hoewel ik heel goed weet dat dat niet over dit instituut ging, ben ik toch in de war door al deze berichten over misbruik en macht." En een ander gaf aan dat het nu nog minder dan voorheen aan buitenstaanders uit te leggen valt wat hij nog in een kerk zoekt: "Sommige mensen kijken me aan alsof ik persoonlijk verantwoordelijk ben!"

Laat een paar zaken heel duidelijk zijn: Rome is de kerk niet, en seksueel misbruik is fout, en heeft nul komma niets met de christelijke opdracht tot naastenliefde te maken. Daar hoeft ik hier geen overweging over te houden, dat zou scoren voor open doel zijn. Maar de lezing van Paulus staat geprogrammeerd voor vandaag. En Paulus presenteert hier een geloofsgemeenschap die als een opdracht is: messiaans lichaam te zijn, lichaam van Christus, lichaam dat alleen bestaat door wederzijdse betrokkenheid en solidariteit van de lichaamsdelen onderling.

Dan tuimelen bij mij de betekenissen van dat lichaam over elkaar heen: ieder mens is lichaam, is handen en voeten en hoofd en hart. Een geloofsgemeenschap is als een lichaam, met koffiezitters en musici, sprekers en hoorders. Jezus was lichaam, belichaming van het goddelijk streven van mensen om God tastbaar te maken hier op aarde. Deze lichamen zijn in de theologiegeschiedenis met elkaar verbonden geraakt. Deze lichamen hebben elkaar geïnspireerd en versterkt door een soort weerkaatsing in elkaar. Het lijden van Jezus heeft mensen kracht gegeven hun eigen lijden te dragen. De solidariteit van Jezus met de verdrukte ledematen heeft mensen moed gegeven om tegen onrecht in te gaan, en hun leven te wagen. Al die acties van mensen geven vormen aan dat levende lichaam dat kerk, ekklesia, gemeente wordt genoemd.

Nu is het lichaam is geschonden. Van één mens, van talloze mensen die dachten dat ze konden vertrouwen. In de gezamenlijke afkeer en schaamte toont zich dat dat lichaam als kerk gebeurt door mensen, in mensen, met mensen. Niet door instellingen of instituten. Het lichaam als geloofsgemeenschap, voorbij alle grenzen en lidmaatschappen leeft waar mensen zich verbonden weten door eenzelfde ideaal en klaarblijkelijk ook door de schending van dat ideaal. Daar gebeurt het messiaans lichaam, waar protest wordt aangetekend, waar alle ledematen zich roeren of zich in compassie ontfermen over de gewonden. En daarmee duidelijk maken hoezeer ieder lichaamsdeel zelf in zijn totaliteit erkend moet worden, om op hoger plan ook een heel en heilig lichaam te zijn. Herman Verbeek vroeg deze week in de Volkskrant aandacht voor de tweede bladzijde van de bijbel, waar staat hoezeer het de mens gegund is om niet alleen te zijn. Om warmte en intimiteit te ervaren, om lust en plezier aan elkaar te beleven, kortom om het lichaam als geheel te erkennen, inclusief geslachtsdelen en erotische zones. Inclusief alle variëteiten aan seksuele identiteiten die Gods schepping te bieden heeft. In de heiliging van het menselijk individu ligt de heiliging van de gemeenschap.

In de Dominicuskerk hebben we onlangs op een zondag na de dienst mensen die wilden, de gelegenheid geboden hun hart te luchten. Natuurlijk na getwijfel, want wat hebben wij nog met de rooms-katholieke kerk? Toch gedaan, juist vanuit dat besef van langere lijnen,

en grotere verbondenheid met mensen dan met het instituut. Zo'n vijftien mensen kwamen. Ieder met een eigen positie, een eigen verhaal. Een groot pleidooi voor openheid werd het. Om het lichaam te erkennen met al zijn driften en verlangens naar intimiteit en bevrediging. Om niet in kerk te geloven, zelfs niet als die kerk Ekklesia of Dominicus heet, maar in het verhaal, de boodschap van liefde en gerechtigheid. Een ex-priester, homo's, ex-religieuzen vertelden hoe dicht dit alles hun op de huid kwam. Iemand bedacht het plan om toch schadevergoeding te gaan eisen, en daarmee nieuwe kerkvormen financieel te steunen. Het lichaam sprak die middag. De ledematen luisterden en proefden nuances. In die samenkomst werd de pijn gevoeld vanuit verschillende posities en beseft hoezeer deze kwestie ergens raakt aan ieders bestaan als gelovige op bijbelse grondslag.

Die middag was die gemeenschap ook symbolisch als een lichaam te ervaren. In het besef daar samen te zijn, eigenlijk zoals iedere zondag bijeen, zoals hier nu, als bundeling van verhalen, van lijden en opstanding - kijk maar in het rond en heb weet van wat het leven uitricht bij ieder van ons. Zoals al eeuwenlang de verhalen van mensen samengebracht worden en opgedragen in gebeden, opdat er vrede zal zijn en gerechtigheid wordt gedaan. In de aandacht voor die verhalen ontstaat compassie die verbindt en waar eenzelfde hunkering naar heilheid gedeeld wordt, door alle lijden heen.

Ik mag hopen dat dat is wat Paulus bedoelt wanneer hij de gemeente als 'lichaam van Christus', als 'messiaans lichaam' aanduidt. Dan wil ik die term van harte blijven gebruiken en moeite blijven doen voor de oecumene, en zelfs Rome daarin een plaats geven. Paulus plaatst de messiasgestalte aan het hoofd. Dat roept bij ons allerlei associaties op met rationaliteit en macht - en daarom zou ik eerder aan dragende voeten of een kloppend hart denken - maar het gaat Paulus om het beginsel. Zoals het hebreeuwse woord *beresjiet*, het eerste woord van Genesis, niet het beginpunt wil aanduiden maar het 'in beginsel', ten principale. Christus is het begin, daarom is hij het hoofd. De overrompelende ervaring van God in een mens die doet opstaan en alle waarden omkeert, daar ligt de kern, het hart, het hoofd, het begin van een gemeente. Dat is het begin van de verbondenheid die een de ledematen tot een levend lichaam maakt. Niet tot een onmachtig verkrampd instituut, maar gemeenschap van heilzoekers.

Ooit vertelde Pater van Kilsdonk in een interview dat hij 's avonds voor het slapen gaan voor het grote kruis met die gestalte van de lijdende mens dat in zijn kamer hing, ging staan, zelf zijn armen spreidde en de namen noemde van de mensen die hij die dag had mogen ontmoeten. Het gaat niet aan dit te duiden, voel het maar - maar de intense bereidheid om deel te hebben aan de Schepping, om mee te dragen, en al die mensen te eren die leven in verdrukking, en zo te belijden dat ze zullen staan in Gods Licht, en dat durven belijden voor dit teken van Gods nabijheid aan mensen, dat allemaal en nog veel meer, dat is zoiets als lichaam van Christus zijn als medemens, als geloofsgemeenschap, als wereldwijde beweging van kerken in zijn Naam. Deel hebben in verbondenheid aan dit soms zo onmenselijke bestaan, en geloven dat het in Gods hand is.

Zo moge het zijn.